

ligner landgilde med rente, »og ligervis som ingen rente uden af sin visse hovedstol: så kan og ikke heller nogen landgilde uden af sin visse ejendom udgives«. Hans konklusion er, at »kongl. majt. af ... jordegne ... gårdens ejendom efter landgilds kvota og bønderne alene det øvrige tilkommer« (3. bogs 2. part, s. 410).

Men kunne bønderne bevise, at de ejede det øvrige? Hvis en selvejerbondegårds beboere selv ejede bondeejendommen, svarede der ingen bonde- eller skæppeskyld. Det kunne i så tilfælde ikke oplyses, hvad bondeskylden var, og hvad den eventuelt havde været, fremgik ikke af traditionelle bondeskøder; men bondeejendommens kapitalværdi eller dens afkastning (bondeskylden) kunne *takseres*. Imod teorien om en *fast* bondeskyldsansættelse taler rec. 1558 § 40 (D.L. 3-12-1) og taksationsforretninger (f.eks. *Aasum hrds. tingbog 1644*, nr. 256, *Jy. Saml.* 4; IV, s. 361, 370, 391); for øvrigt kunne bondeskyldens størrelse vel vanskeligt være uberørt af den økonomiske udvikling. Det kan konstateres, at adskillige selvejerbøndergårde på trods af kronens krav om skat af bondeskylden ikke blev ansat til bondeskyldshartkorn. Men når herskabet således ejede alt gl. matr. hartkorn af en gård, var det en naturlig slutning, at det også ejede alt nye matr. hartkorn og dermed, da dette var ejendoms- eller udsædshartkorn, al gårdens jord. Når bondens skøder ikke desto mindre lød på jord, kunne man ikke tillægge sådanne bondeskøder betydning. Hertil kunne man føje flere andre argumenter, som anmelderen vil forbigå.

Unøjagtigheder og uklarheder finder man i enhver bog; men denne er ikke særlig graverende i så henseende. Dog ville f.eks. afsnittet om tiender (s. 120 ff) nok have vundet i klarhed ved, at forfatteren havde omtalt, at kronen

bortskødede konge- og senere kirketiender i stort tal, og at den godsejer, som ejede eller havde fæstet en tiende, ikke nødvendigvis var identisk med tiendeydernes herskab. Man får af forfatterens fremstilling det indtryk, at patronatsretten medfulgte, når kronen bortfæstede (»leased«) tiender!

Bogen er på den ene side egentlig skrevet for et udenlandsk publikum med begrænset kendskab til danske forhold, men er på den anden side en doktorafhandling. Som forfatteren har afgrænset sin opgave, kræves der både bredde og dybde. Det er en vanskelig balancegang; men anmelderen vil som dansk læser karakterisere bogen som et i det store og hele grundigt og detaljeret standardværk, som bør anskaffes og læses af enhver landbohistorisk interesseret med de fornødne sprogkundskaber.

Hans Aage Hansen

Bjarne Hastrup: *Håndværkets økonomiske historie 1879-1979*. (Håndværkets Forlag, 1979) 446 s., ill. 148,50 kr.

I anledning af hundredåret for oprettelsen af Fællesrepræsentationen for dansk Håndværk og Industri, nu blot kaldt Håndværksrådet, har dets direktør, cand. polit. Bjarne Hastrup, skrevet denne bog om det danske håndværk.

Der har naturligvis tidligere været skrevet meget om dansk håndværk, men Hastrups fremstilling adskiller sig fra de tidligere ved at angribe emnet samfundsstatistisk.

Forfatteren søger indledningsvis at definere begrebet håndværk, og udgangspunktet for hans definition er håndværkerkommissionens betænkning fra 1969. Heri lægges en skillelinie mellem »mindre industri« og dermed

»håndværk« ud fra antallet af beskæftigede. Grænsen er 20. Definitionen adskiller sig således stærkt fra den ældre grænselinie ved 6 medarbejdere. Forfatteren er imidlertid selv opmærksom på de definatoriske vanskeligheder, men der må nødvendigvis vælges »simple og målelige definitioner«, da det ikke er muligt i praksis at arbejde med en sammensat og kompliceret definition.

Bogen er stærkt kronologisk disponeret, og i hvert tidsafsnit belyses håndværkets betydning statistisk. Der er næppe tvivl om, at værket vil blive stående længe, da det på værdifuld vis supplerer ældre fremstillinger. Det skal imidlertid siges, at bogen på den anden side har en række mangler, forstået sådan, at mange spørgsmål af mere kvalitativ karakter står tilbage. Vi mangler således »liv« i håndværkerne, selv om mange særdeles fine billeder søger at råde bod herpå. Der mangler undersøgelser om social rekruttering, virksomhedernes økonomi, finansiering og politiske bindinger. Der læses nok om Erhvervspartiet og HS-bevægelsen (Håndværkernes Sammenlutning), men det politiske aspekt er alligevel ikke integreret gennem hele værket. Forholdet til detailhandlerbevægelsen i årene op til første verdenskrig, etableringen af de mange lokale håndværkerbanker; kooperationens fremvækst og kommunesocialismen er også for mangelfuldt skildret. Det gælder også hele spørgsmålet omkring sociale stiftelser og dermed håndværkerstandens syn på sig selv. Der er også forholdet omkring mesterlæren og den faglærte håndværker, der »forråder« håndværkerstanden ved at vandre til industrien, og derved påfører hård konkurrence.

Et gennemgående træk er forfatterens meget positive syn på håndværket, dets beskæftigelsesværdi for sam-

fundet og dets fine kvalitetsprodukter.

På trods af de kritiske indvendinger må man håbe, at bogen må finde ind på landets mange gymnasiebiblioteker.

Henrik Fode

Flemming Kiilsgård Madsen: *Naturfredningssagens historie i Danmark*. (Odense Universitets forlag, 1979). 191 s., 120,25 kr.

Naturligvis skulle også naturfredningssagens historie skrives. Udgangspunktet er et speciale i historie ved Odense Universitet fra 1976. Siden blev forfatteren opfordret af Danmarks Naturfredningsforening til at færdiggøre sin fremstilling til denne bog.

Resultatet er blevet en nydelig publikation, trykt på kraftigt papir. Bogen indeholder 24 tegninger af fredede områder af Johannes Larsen og Andreas Friis foruden nogle få fotografier, især portrætter af naturfredningssagens forkæmpere.

Bogen er opbygget strengt kronologisk, dvs. at den følger de enkelte fredningsloves veje fra den første spæde politiske formulering til endelig vedtagelse. Der indledes med Fredsskovsforordningen i 1805, og der afsluttes med loven om by og landzoner fra 1973.

Forfatteren undlader desværre at komme ind på en lang række nærliggende spørgsmål, og det efterlader læseren i et tomrum. Bogen kan derfor ikke siges at være den endelige fremstilling af naturfredningssagen i Danmark. De sociale, økonomiske og politiske konsekvenser af lovene berøres ikke. Kræfterne bag naturfredningssagen søges ikke analyseret, ligesom der heller ikke forsøges på en samlet vurdering af de politiske partiers holdning til spørgsmålet; der har ellers nok været talrige eksempler på modstående